

I. Úvod

Obsahom predkladanej informácie sú zistenia kontrolných orgánov v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Ministerstva financií Slovenskej republiky a Ministerstva vnútra Slovenskej republiky získané pri kontrolnej činnosti v prvom polroku 2008 zameranej na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania.

Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie sú závažným reálnym problémom s celospoločenským dopadom. Problémom je ich nepriaznivý vplyv na príjmovú a výdavkovú časť štátneho rozpočtu a iných verejných zdrojov, pričom nemožno opomenúť ani fakt, že prispievajú ku skresľovaniu údajov o počte nezamestnaných osôb a iných štatistických údajov o národnej ekonomike.

Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie majú dopad aj na fyzické osoby. Z písomne uzatvoreného pracovnoprávneho vzťahu medzi zamestnávateľom a zamestnancom a splnenia zákonnej povinnosti zamestnávateľa prihlásiť zamestnanca do registra poistencov a sporiteľov starobného dôchodkového poistenia plynie právna ochrana zamestnanca. Vykonávaním nelegálnej práce (vykonávaním závislej práce bez založenia pracovnoprávneho vzťahu podľa Zákonníka práce) sa zamestnávateľ vystavuje sporom o uplatnenie si práv zamestnanca na mzdu, dovolenku, stravné, osobné ochranné pracovné prostriedky, trvanie pracovného vzťahu, nemocenské dávky v čase choroby alebo pracovného úrazu. Pri uplatnení nároku na starobný dôchodok, predčasný starobný dôchodok, ale aj invalidný dôchodok práve táto doba výkonu nelegálnej práce môže žiadateľovi o dôchodok chýbať k celkovej dobe poistenia potrebnej na uplatnenie nároku na dôchodok.

Zákaz nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania zakotvuje zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávani a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 125/2006 Z. z. (ďalej len „zákon č. 82/2005 Z. z.“), ktorý upravuje aj kontrolu dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, ako základnej aktivity v tejto oblasti. Kontrola v oblasti nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania vrátane ich vyhľadávania a potierania má právnu oporu aj v zákone č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávani a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 125/2006 Z. z.“) a v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 5/2004 Z. z.“).

S vyhľadávaním a potieraním nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania súvisí aj problematika posudzovania, či kontrolované osoby prítomné na pracovisku nevykonávajú činnosť, ktorá by vykazovala znaky závislej práce. Tá je od 01. 09. 2007 definovaná v ustanovení § 1 ods. 2 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov. Zákonník práce v ustanovení § 1 ods. 3 zároveň zakotvuje, že závislá práca môže byť vykonávaná výlučne v pracovnom pomere, v obdobnom pracovnom vzťahu alebo výnimočne za podmienok ustanovených v Zákonníku práce aj v inom pracovnoprávnom vzťahu. Z tohto dôvodu, ak inšpektor práce v rámci výkonu inšpekcie práce zistí na pracovisku prítomnosť kontrolovanej osoby, ktorej práca vykazuje znaky závislej práce a nevykonáva ju v pracovnom pomere, v obdobnom pracovnom vzťahu alebo výnimočne za podmienok ustanovených Zákonníkom práce aj v inom pracovnoprávnom vzťahu, skonštatuje okrem porušenia predmetného ustanovenia § 1 ods. 3 Zákonníka práce aj porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania.

K hlavným nástrojom boja proti nelegálnemu zamestnávaniu a nelegálnej práci patrí poskytovanie poradenstva o tom, ako čo najúčinnejšie dodržiavať právne predpisy, ktoré

upravujú zákaz nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Jeho rozsah ustanovuje zákon č. 125/2006 Z. z.. podľa ktorého inšpektoráty práce poskytujú poradenstvo zamestnávateľom a zamestnancom. Cieľom poskytovania poradenstva fyzickým osobám je zvyšovanie ich právneho vedomia v tejto oblasti. Ich lepšia informovanosť o právnych predpisoch im umožňuje efektívnejšie pôsobiť na zamestnávateľov. Poradenská činnosť vo vzťahu k zamestnávateľským subjektom má vplyv na znižovanie výskytu nelegálneho zamestnávania v dôsledku neznalosti príslušných právnych predpisov a týmto pomáha pri znižovaní počtu takýchto prípadov.

Ako mimoriadne efektívny nástroj potierania nelegálnej práce sa naďalej javí vedenie centrálného verejne prístupného zoznamu fyzických osôb a právnických osôb, ktoré porušili zákaz nelegálneho zamestnávania, a vydávanie potvrdení o tom, že ku dňu požiadania nebolo u zamestnávateľov zistené porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania. Centrálny zoznam vedie Národný inšpektorát práce a potvrdenia vydávajú inšpektoráty práce. Neporušenie tohto zákazu je nevyhnutnou podmienkou poskytnutia štátnej pomoci alebo účasti vo verejnom obstarávaní.

II. Východiská vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania

Pôsobnosť kontrolných orgánov v oblasti kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, ich vyhľadávania a potierania je ustanovená príslušnými zákonmi. Kontrolu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania vykonávajú orgány inšpekcie práce, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ústredie práce“) a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „úrad práce“), daňové orgány Ministerstva financií SR a Prezídium policajného zboru Ministerstva vnútra SR. Kontrolná činnosť v oblasti vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola v prvom polroku 2008 vykonávaná v intenciách príslušných kompetenčných legislatívnych úprav.

III. Kontrolná činnosť a zistenia orgánov inšpekcie práce

Cieľom vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bolo eliminovanie využívania pracovnej sily bez uzatvoreného pracovnoprávneho vzťahu, bez splnenia oznamovacej povinnosti voči Sociálnej poisťovni, bez povolenia na prechodný pobyt na účely zamestnania a povolenia na zamestnanie, prípadne bez uzatvorenia inej zmluvy podľa Obchodného zákonníka, resp. Občianskeho zákonníka alebo bez splnenia registračnej a oznamovacej povinnosti voči daňovým orgánom.

Inšpekcia práce zameraná na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola v prvom polroku 2008 vykonávaná v rámci:

- plánovaných celoslovenských úloh na rok 2008,
- plánovaných krajských úloh na rok 2008,
- šetrenia podnetov právnických osôb a fyzických osôb,
- následných previerok zameraných na kontrolu plnenia uložených opatrení,
- dozoru podľa rozhodnutia inšpektorátu práce na základe konkrétnych poznatkov získaných inšpektormi práce pri výkone inšpekcie práce.

Výkon inšpekcie práce bol v období I. polroku 2008 orientovaný najmä na subjekty v oblasti priemyselnej výroby, veľkoobchodu a maloobchodu, subjekty prevádzkujúce hotely a reštauračné zariadenia.

Národný inšpektorát práce usmerňoval a koordinoval výkon kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v rámci sústavy inšpekcie práce a podľa potreby aj vo vzťahu k ďalším zainteresovaným orgánom a inštitúciám. Pri dozore nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania sa využívala spolupráca s ostatnými inštitúciami verejnej správy, najmä s ústredím práce, Policajným zborom a Sociálnou poisťovňou. Spolupráca s Policajným zborom spočívala v zaisťovaní pracovísk pri kontrole nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, najmä v prípadoch, kedy existovalo dôvodné podozrenie z marenia výkonu inšpekcie práce zo strany kontrolovaných subjektov, resp. prípadnej hrozby útoku na inšpektora práce (predovšetkým počas kontrol realizovaných v nočných hodinách), ďalej v aktívnej pomoci pri preukazovaní totožnosti kontrolovaných fyzických osôb na pracovisku. Aktívna spolupráca s oddeleniami cudzineckej polície úradu hraničnej a cudzineckej polície Ministerstva vnútra SR bola na úseku kontroly pobytu a výkonu práce cudzincov. Spolupráca s odborními živnostenského podnikania obvodných úradov bola na úrovni poskytovania informácií. Spolupráca so Sociálnou poisťovňou spočívala v overovaní plnenia oznamovacej povinnosti zamestnávateľa.

V prvom polroku 2008 pokračovala spolupráca so zahraničnými partnermi v rámci Európskej únie pri potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Táto spolupráca vychádza z článku 4 smernice č. 96/71/ES o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb a zo záverov rokovaní zástupcov Európskej komisie so zástupcami členských štátov Európskej únie. Spolupráca spočívala predovšetkým v poskytovaní informácií o zamestnávateľských subjektoch so sídlom v Slovenskej republike, ktoré vysielajú svojich zamestnancov na výkon práce do niektorého členského štátu Európskej únie, o zamestnancoch nahlásených v registri Sociálnej poisťovne, ako aj v poskytovaní informácií o pracovných podmienkach v Slovenskej republike. Najčastejšie boli požadované údaje o počte zamestnancov prihlásených do registra Sociálnej poisťovne a o vystavení potvrdenia o uplatniteľnej legislatíve (formulár E 101). Požadované boli aj ďalšie informácie, napríklad:

- či zamestnávateľ legálne prevádzkuje činnosť na území Slovenskej republiky,
- či skutočne existuje pracovnoprávny vzťah medzi zamestnávateľom a zamestnancami uvedenými v žiadosti,
- či zamestnávateľ vykonáva niektoré dôležité činnosti na území Slovenskej republiky,
- o vyslaní zamestnancov,
- o pracovných podmienkach dohodnutých v pracovných zmluvách zamestnancov uvedených v žiadosti.

V rámci plnenia úloh styčného úradu, konkrétne pri poskytovaní informácií, bola využívaná spolupráca so Sociálnou poisťovňou, ústredím, resp. jednotlivými pobočkami Sociálnej poisťovne. Rámcovo je táto spolupráca upravená v Dohode o spolupráci, ktorá bola uzatvorená medzi oboma inštitúciami.

III. 1 Výsledky kontroly

Orgány inšpekcie práce uskutočnili v prvom polroku 2008 celkom 18 378 inšpekčných výkonov (vrátane poradenstva), čo predstavuje 104 028,5 hodín. Z celkového počtu výkonov vrátane výkonov súvisiacich s poradenskou činnosťou bolo 2 138 kontrol nelegálneho zamestnávania. Podiel kontroly nelegálneho zamestnávania na počte všetkých výkonov bol 21,93%, čo predstavuje 5,56% z celkového počtu hodín venovaných všetkým výkonom. Tabuľkový prehľad je uvedený v prílohe (tabuľky č. 1 až 9).

V prvom polroku 2008 bolo skontrolovaných 8 142 osôb prítomných na pracoviskách, pričom bolo zistených 470 nelegálne zamestnaných osôb, z toho 203 žien, 13 mladistvých a 31 cudzincov. Najväčší počet porušení zákona č. 82/2005 Z. z. spočíval v tom, že

zamestnávateľa nesplnili oznamovaciu povinnosť voči Sociálnej poisťovni – 338 prípadov (z toho 150 žien). Zamestnávanie bez uzatvoreného pracovnoprávneho vzťahu bolo zistené v 109 prípadoch (z toho 51 žien).

Kontrola nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola v prvom polroku 2008 v prevažnej miere zameraná na zamestnávateľské subjekty s počtom zamestnancov 1 až 49. V uvedených subjektoch bolo skontrolovaných 5 621 osôb, z toho 1 942 u zamestnávateľov - fyzických osôb a 3 127 u spoločností s ručením obmedzeným.

Najvyšší počet skontrolovaných osôb u zamestnávateľských subjektov s počtom zamestnancov 1 až 49 podľa štatistickej klasifikácie ekonomických činností (ŠKEČ) bol v odvetví veľkoobchodu a maloobchodu (1 627 osôb), priemyselnej výroby 1 270 (osôb) a hotelov a reštaurácií (898 osôb). V predmetnej skupine zamestnávateľských subjektov s počtom zamestnancov 1 až 49 bolo 228 osôb nelegálne zamestnaných v spoločnostiach s ručením obmedzeným a 147 u fyzických osôb, pričom najviac nelegálne zamestnaných osôb bolo zistených v odvetví veľkoobchodu a maloobchodu (128 osôb), v odvetví hotelov a reštaurácií (90 osôb) a v odvetví nehnuteľností, obchodu, výskumu (60 osôb).

Za nedostatky zistené pri kontrole nelegálneho zamestnávania bolo uložených 112 finančných pokút v celkovej sume 1 412 000,- Sk. Najviac pokút (77) bolo uložených zamestnávateľským subjektom s počtom zamestnancov 1 až 9. V rámci tejto kategórie zamestnávateľských subjektov bola v 41 prípadoch uložená pokuta zamestnávateľom - fyzickým osobám v celkovej sume 408 000,- Sk.

Najviac - celkovo 37 postihov v sume 557 000,- Sk bolo uložených v odvetví veľkoobchodu a maloobchodu. S druhým najvyšším počtom postihov 29 v celkovej sume 295 000,- Sk nasledovalo odvetvie hotelov a reštaurácií. Odvetvím s tretím najvyšším výskytom uložených pokút bolo odvetvie stavebníctva, kde bolo uložených celkovo 13 postihov v celkovej sume 150 000,- Sk.

IV. Kontrolná činnosť a zistenia Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a úradov práce, sociálnych vecí a rodiny

Kontrolná činnosť ústredia práce a úradov práce zameraná na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola v prvom polroku 2008 vykonávaná v rámci:

- zamerania kontrolnej činnosti na prvý polrok 2008,
- šetrenia písomných podnetov fyzických osôb a právnických osôb,
- šetrenia podnetov oznámených na bezplatnú telefónnu linku (0800 121 222) zriadenú na ústredí práce na oznamovanie konkrétnych prípadov zneužívania sociálneho systému, resp. podozrenia zo zneužívania a podvodov,
- rozhodnutia generálneho riaditeľa ústredia práce, resp. riaditeľov úradov práce.

Celkovo bolo vykonaných 2 294 kontrol. Kontroly boli vykonané v stavebníctve (237 kontrol), v poľnohospodárstve (26), v drevospracujúcom priemysle a lesnom hospodárstve (50), v reštauračných a pohostinských službách (359), v ostatných službách (1 105), na trhoviskách (34) a v iných prevádzkach (483).

IV. 1 Výsledky kontroly

V prvom polroku 2008 bolo zamestnancami oddelení kontroly úradov práce vykonaných celkom 2 294 kontrol zameraných na dodržiavanie ustanovení zákona č. 82/2005

Z. z. a bolo skontrolovaných celkom 5 371 osôb. Celkom bolo zistených 139 zamestnávateľských subjektov (6,1% zo všetkých kontrolovaných), ktoré zamestnávali nelegálne 251 osôb, čo predstavuje 4,7 % zo všetkých kontrolovaných. Tabuľkový prehľad je uvedený v prílohe (tabuľky č. 10 až 14). Z nich boli zistené dve agentúry dočasného zamestnávania, ktoré nesprostredkovali zamestnanie v súlade so zákonom č. 5/2004 Z. z., keďže nelegálnym zamestnávaním je podľa § 2 ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z. aj zamestnávanie iným spôsobom, ako ustanoveným zákonom č. 5/2004 Z. z.

Z celkového počtu zistených nelegálne zamestnávaných osôb bolo zistené nelegálne zamestnávanie 10 cudzích štátnych príslušníkov a nelegálne zamestnávanie 31 uchádzačov o zamestnanie, z nich 11 uchádzačov o zamestnanie poberajúcich sociálne dávky. Na základe uvedených zistení boli z evidencie uchádzačov o zamestnanie vyradení 24 uchádzači o zamestnanie vzhľadom na znenie ustanovenia § 6 ods. 2 písm. d) zákona č. 5/2004 Z. z., podľa ktorého uchádzačom o zamestnanie je aj občan, ktorý vykonáva zárobkovú činnosť v rozsahu najviac 64 hodín mesačne a ktorého mzda alebo odmena za výkon tejto činnosti nepresahuje 3 200,- Sk mesačne. Zistení uchádzači o zamestnanie, ktorí sú poberateľmi sociálnych dávok, boli oznámení odborom sociálnych vecí príslušného úradu, aby bolo preverené trvanie nároku na sociálnu dávku.

Z celkového počtu zisteného nelegálneho zamestnávania uviedli jednotlivé úrady práce najčastejší výskyt v nasledovných odvetviach:

• ostatné služby	43 % úradov práce,
• reštauračné a pohostinské služby	21 % úradov práce,
• stavebníctvo	18 % úradov práce,
• iné	10 % úradov práce,
• trhoviská	5 % úradov práce,
• drevospracujúci priemysel a lesné hospodárstvo	3 % úradov práce.

V poľnohospodárstve úrady práce nezaznamenali výskyt nelegálneho zamestnávania. Túto skutočnosť ovplyvňuje najmä nízky počet vykonaných kontrol v tejto oblasti v porovnaní s ostatnými (celkom 26 kontrol, t.j. 1% z celkového počtu vykonaných kontrol).

Na základe kontrolných zistení úrady práce podľa § 68a zákona č. 5/2004 Z. z. a ustanovenia § 7 zákona č. 82/2005 Z. z. vydali v období prvého polroka 2008 celkom 126 rozhodnutí o uložení pokuty v celkovej sume 651 900,- Sk. Pri stanovovaní výšky pokút kontrolné orgány prihliadali na závažnosť zistených nedostatkov a na závažnosť ich následkov v zmysle § 68a ods. 2 zákona č. 5/2004 Z. z. Najnižšia pokuta bola uložená v sume 1 000,- Sk.

Najvyššiu pokutu v sume 30 000,- Sk uložili dva úrady práce, a to:

- v Košiciach za 6 nelegálne zamestnávaných osôb v stavebníctve. Subjekt sumu zaplatil.

- v Prievidzi za nelegálne zamestnávanie 3 osôb v predajni- neskoré prihlásenie do registra SP, rozhodnutie je právoplatné, pokuta neuhradená.

Pokuty boli uložené aj zamestnancom za priestupky podľa § 7 zákona č. 82/2005 Z. z., najnižšia v sume 300,- Sk a najvyššia v sume 500,- Sk.

Za prvý polrok 2008 bolo uhradených 71 pokút v celkovej sume 351 000,- Sk.

V. Kontrolná činnosť a výsledky kontroly iných orgánov

V.1 Ministerstvo financií SR - Daňové riaditeľstvo SR

Daňové orgány nie sú v zmysle zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov oprávnené vykonávať kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania.

Daňové orgány priebežne v rámci výkonu správy daní v zmysle zákona č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o správe daní“) vykonávajú činnosti, pri ktorých získavajú rôzne informácie dôležité pre správne vyrubenie dane. Na účely správneho vyrubovania dane z príjmov zo závislej činnosti, resp. za účelom vyhľadávania daňových subjektov, ktoré si nesplnili voči daňovým orgánom registračnú a oznamovaciu povinnosť, daňové orgány pri svojej činnosti prihliadajú aj na skutočnosti súvisiace s možným výskytom nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce. V prípade, že zistia skutočnosti, ktoré poukazujú na porušovanie právnych predpisov v oblasti pracovného a sociálneho práva, informujú s prihliadnutím na ustanovenie § 23 – Daňové tajomstvo zákona o správe daní, príslušné orgány o zistených skutočnostiach.

V priebehu prvého polroka 2008 bolo daňovými orgánmi vykonaných celkom 320 zisťovaní, pri ktorých sa daňové orgány zamerali aj na odhaľovanie nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce. Tieto zisťovania boli vykonávané najčastejšie formou miestnych zisťovaní v zmysle § 14 zákona o správe daní v miestach predaja tovaru, poskytovania služieb, vykonávania prác ap., ale tiež v rámci vykonávaných daňových kontrol v zmysle § 15 zákona o správe daní alebo v rámci vyhľadávacej činnosti v zmysle § 34 zákona o správe daní. Zisťovania boli vykonané daňovými orgánmi v prevažnej miere samostatne. V rámci spoločných kontrolných akcií s inými orgánmi štátnej správy daňové orgány spolupracovali so zástupcami polície, úradov práce a inšpektorátov práce.

Výkon 320 zisťovaní uskutočnených v prvom polroku 2008 viedol v štyroch prípadoch k odhaleniu skutočností, ktoré poukazovali na porušovanie platných právnych predpisov v oblasti pracovného a sociálneho práva, pričom boli zistené prípady, keď daňové subjekty zamestnávali fyzické osoby bez uzatvoreného pracovnoprávneho alebo obdobného vzťahu, pričom voči daňovým orgánom a voči Sociálnej poisťovni neboli splnené povinnosti súvisiace so zamestnávaním a výplatom príjmu a tiež prípady, keď uzatvorené pracovné zmluvy neobsahovali podstatné náležitosti, ktoré bol zamestnávateľ povinný so zamestnancom v pracovnej zmluve dohodnúť v zmysle príslušných ustanovení Zákonníka práce. Podľa povahy zistených skutočností boli tieto za účelom ďalšieho konania oznámené príslušnému orgánu štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti.

V.2 Ministerstvo vnútra SR - Prezídium policajného zboru

Rezort Ministerstva vnútra SR – Prezídium policajného zboru vykonalo v priebehu prvého polroka 2008 samostatne 7 716 kontrol nelegálnej práce. U 3 630 kontrolovaných zamestnávateľských subjektov bolo zistených 246 osôb nelegálne zamestnaných. Za zistené nedostatky bolo uložených 64 postihov v sume 875 000,- Sk. Prehľad kontrol a ich výsledky sú uvedené v prílohe (tabuľka č. 15).

VI. Závery

V prvom polroku 2008 vykonali inšpektoráty práce, ústredie práce, úrady práce, daňové úrady a Prezídium policajného zboru celkom 12 468 kontrol porušovania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, pri ktorých odhalili celkom 971 prípadov nerešpektovania tohto zákazu, za ktoré navrhli celkom 320 pokút v úhrnnej sume 3 346 200.- Sk.

Napriek tomu, že vyššie spomenuté orgány realizujú kontrolnú činnosť v rámci svojich kompetenčných zákonov, výskyt nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania ostáva naďalej pretrvávajúcim problémom, na ktorý má vplyv viacero faktorov, a to najmä ekonomických a sociálnych.

V ekonomickej oblasti k prvkom najviac motivujúcim k porušovaniu zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania patrí snaha zamestnávateľov obísť legislatívou stanovené odvodové povinnosti. K faktorom ovplyvňujúcim výskyt nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania patrí aj úroveň hospodárskeho rozvoja príslušného regiónu. V tých menej rozvinutých existuje nerovnováha medzi dopytom a ponukou práce v rámci lokálneho trhu práce. Najväčšie rozdiely pritom možno pozorovať medzi Bratislavou a ekonomicky menej rozvinutými regiónmi východného Slovenska.

V sociálnej oblasti je to vzťah spoločenských noriem a postoja k prejavom nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, keď pretrváva nazeranie určitých skupín obyvateľstva na nelegálnu prácu, ako na možnosť privyrobiť si bez odvádzania povinných odvodov. S týmto postojom súvisí pretrvávajúci nízky stupeň právneho povedomia, kvôli ktorému si fyzické osoby neuvedomujú výrazne nižší stupeň právnej ochrany v porovnaní s tým, ktorý by im, ako zamestnancom, priamo vyplýval z uzavretého pracovnoprávneho vzťahu.

Najproblematickejšími odvetviami v dodržiavaní zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania aj v prvom polroku 2008, rovnako ako v predchádzajúcom období, zostávajú predovšetkým veľkoobchod a maloobchod, hotely a reštaurácie, priemysel a stavebníctvo.

Na základe poznatkov úradov práce a inšpektorátov práce možno vo všeobecnosti konštatovať, že vo väčšine prípadov zamestnávatelia zodpovednejšie pristupujú k oznamovacej povinnosti voči Sociálnej poisťovni. Správanie podnikateľských subjektov v tejto oblasti ovplyvnila najmä skutočnosť, že subjekty, u ktorých je zistené porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania, sa nemôžu uchádzať o štátnu pomoc a zúčastniť sa verejného obstarávania.

Z celkového počtu 46 úradov práce iba 7 úradov nezistilo vo svojej pôsobnosti v priebehu prvého polroka 2008 porušenie zákazu nelegálnej práce ani nelegálneho zamestnávania. Napriek tomu sa celkovo znížila výška udeľovaných pokút, ktoré v mnohých prípadoch majú výchovný charakter.

Pri porovnaní prvého polroka 2008 s prvým polrokom 2007 je v prípade kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania badateľný celkový klesajúci trend počtu vykonaných kontrol, zároveň aj nižší počet skontrolovaných osôb a nižší počet zistených prípadov nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Naproti tomu, napríklad zo strany inšpektorátov práce, došlo k celkovému zvýšeniu počtu všetkých výkonov. Uvedený klesajúci trend teda zapríčinilo to, že väčší podiel kontrol bol zameraný na iné úlohy v rámci širokého záberu kontrolnej činnosti. Ďalším dôvodom je skutočnosť, že v rámci inšpektorátov práce sa na kontrole nelegálneho zamestnávania spoločne podieľajú okrem inšpektorov práce z oddelenia pracovnoprávných vzťahov aj inšpektori z oddelenia bezpečnosti a ochrany

zdravia pri práci (ďalej len „BOZP“), pričom kvôli plneniu dozorných úloh v oblasti BOZP sa nemohli podieľať na kontrole nelegálneho zamestnávania v rovnakej miere ako predtým.

S ohľadom na veľký dôraz na vykonávanie kontrol v tejto oblasti, Národný inšpektorát práce na nasledujúce obdobie pripravuje úlohu, v ktorej sa opäť vo zvýšenej miere bude venovať pozornosť nelegálnemu zamestnávaniu v súvislosti s odhaľovaním zakrytých pracovných pomerov v kontrolovaných subjektoch.

Problémy pri výkone kontroly pri vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania boli technickej povahy. Tieto problémy však sú odstránené dohodou uzatvorenou medzi Sociálnou poisťovňou a Národným inšpektorátom práce, účinnou od 1. septembra 2008. Inšpektorátom práce je sprístupnený register poistencov, ktorí boli zamestnávateľmi prihlásení v písomnej forme, ako aj v elektronickej forme (e- mailom), pričom je sprístupnený údaj o dátume a čase prijatia registračného listu fyzickej osoby. Pozitívom je väčšie množstvo GRID kariet na prístup do registra poistencov Sociálnej poisťovne pre inšpektorov práce.

Kontroly zamerané na odhaľovanie porušovania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania sú pre ústredie práce a úrady práce, ako aj celý systém inšpekcie práce i naďalej jednou z prioritných oblastí. V ďalších rokoch bude potrebné výrazne zvýšiť počet kontrol nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce, nakoľko Európska komisia v roku 2007 vyhlásila zintenzívnenie boja proti nelegálnemu zamestnávaniu a nelegálnej práci.